ТРАНЗИЦИЈА КРОЗ БЕЗДРЖАВНО СТАЊЕ

Ником ништа, нима све

Који волшебни интерес или логика могу подстаћи Србију да своје виталне капацитете и ресурсе препусти, за трагикомично мале износе, фирмама из земаља и привреда које овде не могу донети никаквог добра: ни вишу технологију, ни стандарде рада и пословања, ни отворена врата за продор на страна тржишта, ни макар начелну саображеност стратешким економским интересима Србије? Ако се дода да је ту реч о земљама с којима смо колико до јуче били у рату, и с којима имамо још много болних нерашчишћених питања за будућност, онда се отвара простор да се покрене „истрага о велеиздаји", како недавно рече (можда уз нешто претеривања, не много) један web-коментатор

Пише: Петар Ћирић

Цене нафте и нафтних деривата пале су у протекла три месеца, чак и на српском тржишту, осам пута. Тако кажу званичници. Нисам бројао. Обично не лажу у камеру онда кад је лако избројиво. Сваки поремећај на тржишту нафте, знамо, ланчано се одражава на промене цена готово свих других производа, јер је главни планетарни енергент, на овај или онај начин, уграђен у сваку производно-трошковну структуру. Међутим, изгледа да овај економски аксиом у Србији важи само у случају када цене нафте расту. То је увек згодан изговор, беспоговоран, за масовно и умногоме неосновано подизање цена свега и свачега. Сада, кад предуване цене нафте у свету (в. ЕН, бр. 8, април 2006, стр. 30–33), па и у Србији падају, није забележено значајније снижавање цена других роба и услуга, поготову не најширих потрепштина.

Доскорашњи министар финансија Србије Млађан Динкић, тад већ у предизборној кампањи, слегнуо је раменима рекавши да би цене требало да падну, постоје сви услови за то, али се ипак не догађа тако. То нам показује да треба пооштрити конкуренцију на тржишту и онда ће оно, свемогуће тржиште, довести све ствари на своје место. Али како пооштрити конкуренцију, кад ионако увозимо више него што бисмо смели, кад је наш спољнотрговински дефицит драматично висок, кад већ превише супстанцијалног капитала одлази на текућу потрошњу? Министар то није објаснио, журио је на неки предизборни скуп. Тамо не мора ништа да се објашњава, довољно је мало шминке, мало реторике, добар ракурс камере и неколико убедљивих парола. И квалитетна монтажа, којом ће у телевизијским дневницима бити испеглани сви гафови.

У ШАЦИ СТРАНИХ МОНОПОЛА

Са истог овог посматрачког и аналитичког становишта, неопходно је овде навести још једну недавно обелодањену истину. Србија, најзначајнији произвођач хране у региону, са деценијама константним компаративним предностима, плаћа далеко најскупље прехрамбене производе у окружењу! Уље и шећер, на пример, становници Србије плаћају од 10 до чак 50 одсто више него и оне земље у региону Балкана које све своје потребе те врсте задовољавају увозом!

Укљештени између необоривих чињеница, јасне економске логике и злокобне обавезе да се буде „политички коректан” у очима Великог Надзорника, стручњаци нерадо коментаришу ове „безобразне парадоксе”. Ипак, представник Привредне коморе Србије подсетио је новинаре да „монополи дрмају Србијом, и то монополи у рукама странаца”:

„Морамо бити свесни да, на пример, производњу шећера у Србији контролишу само три компаније, од којих ни једна није српска. Слично је и у области узгајања уљарица и производњи јестивог уља.”

Сећамо се, кључне шећеране у Србији, у време Ђинђићеве владе, купио је будући „носилац ковчега” Миодраг Костић, главни финансијер Демократске странке, и то за дрско мали новац. У међувремену, видели смо га у жижи афере компромитујућег препакивања шећера и шибицарског подваљивања Европској Унији, заједно за Мирољубом Лабусом (чија је улога и у тој афери, као резултат политичке нагодбе, остала „спасоносно нејасна”). Нешто доцније, све те шећеране постале су, за вишемилионске износе, власништво једне једине немачке компаније. Да су се Немци одмах појавили и покушали да купе све шећеране, вероватно не би било згодно да им се допусти. Овако...

И словеначка „Колинска” преузела је најуспешнију српску фабрику кондиторских производа, београдски „Соко Штарк”, по сличном систему. Као купац се најпре појављује „српска” „Гранд кафа”, и тај посао склапа се „на понос српске привреде”, а недуго потом „Гранд”, на нивоу истоименог тровачког телевизијског „шоуа”, све купљене акције препушта „Колинској”. И? Ником ништа, њима све.

НЕПРИЈАТЕЉИ УНАПРЕЂЕНИ У ГАЗДЕ

Овакве „операције и процеси” још су бесмисленији, увредљивији и погубнији када

виталне капацитете и ресурсе покупују, за нереално мале износе, фирме из земаља и привреда које овде не могу донети никаквог добра: ни вишу технологију, ни стандарде рада и пословања, ни отворена врата за продор на страна тржишта, ни макар начелну саображеност стратешким економским интересима Србије. Ако се дода да је ту реч о земљама с којима смо колико до јуче били у рату, и с којима имамо још много болних нерашчишћених питања, онда се отвара простор да се покрене „истрага о велеиздаји", како (можда уз нешто претеривања, не много) рече недавно један web-коментатор.

Пример фантомског уплива хрватског и словеначког капитала у процесе приватизације у Србији прецизно илуструје све ово на шта указујемо. И, поврх свега реченог, у ова два случаја све изнете квалификације се драстично пооштравају због одсуства ма каквог реципроцитета! Сваки покушај српских компанија да су умешају у тржишну утакмицу у Словенији и Хрватској био је насилно спречен. Љубљана и Загреб нису се при том либили ни најдиректнијег кршења сопствених закона, као у случају српске компаније „Делта М", камоли неких мање видљивих а скандалозно прљавих „техника".

Једном ће неко морати да објасни српској јавности, и да за то сноси све консеквенце, зашто је допуштено да најквалитетнијим делом српске прехрамбене индустрије, као и великим површинама најбоље оранице, пре свега у Војводини, данас господаре Хрвати. Којим економским, политичким, државним или неким тајним аргументима је то образлагано, и то за имовину и ресурсе за које су несумњиво заинтересовани далеко моћнији, озбиљнији и прихватљивији купци? Шта је Србија добила за ту „неразумну великодушност"? Неће нас ваљда неко уверавати да је то урађено под притиском ММФ-а?

Далеко смо од тога да обнављамо ма какав „говор мржње", или штогод именовано сличним флоскулама; далеко смо од затарабљивања у свој плетени плот, страха од комуникације, конкуренције, отворености, размене, поређења. Овде је реч о базичној нормалности, елементарној логици, јасним државним и националним интересима.

Сме ли се допустити тај степен моћи и монопола у српској економији капиталу из једне земље коју, и поред најбоље воље, никако не можете сматрати ни добронамерном ни пријатељском?

Случај Србије показује: сме!

Како то функционише у реалности, најбоље показује министарско слегање раменима, описано на почетку, као и немоћно указивање из Привредне коморе на веома рђаво деловање иностраних монопола. „Србија је као болесник који је у сопствени крвоток убацио пумпице за исисавање крви.” „Није Србија изгубила рат, него управо губи мир.”

Питајте кључне људе из ове и претходне владе да ли би смели у предизборној кампањи да објаве имена фирми и поседа који су – посредно или непосредно, јавно или полузванично, под маском или отворено – купљени од стране хрватских фирми и фондова.

Питајте их да ли смеју да објаве спискове кључних српских политичара који су учествовали у тим трансакцијама.

Питајте Управу за борбу против организованог криминала сме ли да објави досијее о томе које поседује.

Питања ће бити реторичка, у извесном смислу, али су свакако корисна.

Питајте. Неко ће то морати, једном.

Зашто се нама, опет, све то догађа?

Зашто Велики Надзорници и Гувернатор, будући да су тако наметљиво „добронамерни”, не спрече те свакако негативне појаве и процесе?

КАД НЕКО, ЈЕДНОМ, ОВДЕ УПАЛИ СВЕТЛО

Данас је свакоме иоле просвећеном више него јасно: у целој посткомунистичкој Европи, када се разгрну ступидна политички коректна реторика и пропагандно-идеолошке фразе, постоје само два прихватљива транзициона модела. Доказано је: један је релативно успешан (чешки), а други потпуно (словеначки). Занимљив за проучавање је и пољски случај: у предугој првој фази, када је свемоћни „транзициони саветник" био озлоглашени егзекутор ММФ-а Џефри Сакс, пољска привреда и друштво доспели су у катастрофално стање, с нагомиланим очајем какав обично претходи револуцијама; у другој фази, када су пред унеређеном мотком заувек отпутовали Американац „Џефри од Аргентине" и његов тим усрећитеља, у Пољској се десио велики препородитељски повратак здравом разуму. Убрзо, као да је у пољским економским институтима неко графиконе окачене на зидовима окренуо наопачке, или за 180 степени заротирао слику на компјутерским мониторима. Катастрофални показатељи су брзо заустављени, а недуго потом и преокренути. Разуме се, опоравак се никада није могао одвијати истом брзином као суноврат; ништитељске и расипничке силе увек имају лакши посао. Али велики рез и недвосмислени преокрет су се догодили на очиглед и на опамећивање свих који нису баш сасвим безнадежни случајеви, свих за које од самог почетка није било прекасно.

Сви остали „транзициони модели" – не дајмо да нас заваравају – имали су веома лоше економско-привредне, социјалне и државно-стратешке ефекте. Разматрани са становишта *националног интереса*, према класичној дефиницији овог појма, ти модели су више личили на организовану субверзију широких размера него на реформу. Један мађарски песник каже да је то личило на „сексуално усрећивање девојке која је обезнањена под јаким дрогама". Преваспитавање мртваца.

Зашто Србија није једноставно применила један од два успешна модела, прилагодивши га себи у неопходној мери? Да ли је Србија приморана на губитничку „трећесветску транзицију", да ли јој је због забрањено да изабере победнички пут (како нам то у незваничним разговорима више пута тврде политичари високо позиционирани у демократској власти)?

За све изнето постоји обиље бројки, процената, стопа, и других егзактних показатеља,

лако доступних свима који су стварно заинтересовани. Уосталом, недавно смо били у ситуацији да присуствујемо готово трагикомичном баратању бројкама, односно сцијентично-пропагандном намештању резултата. (Таквих ситуација је много, али ова је била драстична због посебних околности, па је стога спомињемо.) У једној смртно озбиљној дебати на српској националној ТВ, директорка неке транзиционе „агенције за убеђивање и запрашивање" уверавала је гледалиште у успешност мађарске транзиције и реформи, износећи гомилу „фраза и података" као доказ; истовремено, буквално истовремено, већ пети дан трајали су опасни нереди на улицама Будимпеште: огорчени данонoћни сукоби демонстраната са полицијом, пуне болнице и затвори, чак су и неки музејски тенкови из чувене 1956. вожени улицама и усмеравани, не само симболично, на полицију. Разлог те „револуције на 50-огодишњицу револуције" — веома лоше економско-социјално стање у земљи и признање мађарског премијера да је свесно лагао улепшавајући ситуацију и ширећи потпуно неосновани оптимизам, односно просипајући цинична обећања у предизборној кампањи, чиме је и изборио мандат.

Директорку нечега – неке агенције, асоцијације, мреже, неког центра, нечег тако транзиционог и модерног у сваком случају – није на српској ТВ било срамота, баш као ни мађарског премијера. Центри за обуку ММФ-експерата не обрађују појмове стида и части.

Овде се захуктава предизборна кампања. Сетите се ових реченица пре него што вас заспу оптимизмом у бројкама, слоганима и стиховима. Можда ћете баш ви бити у прилици да изнудите одговоре на кључна питања. Или можда баш ја.

Неко мора. <